

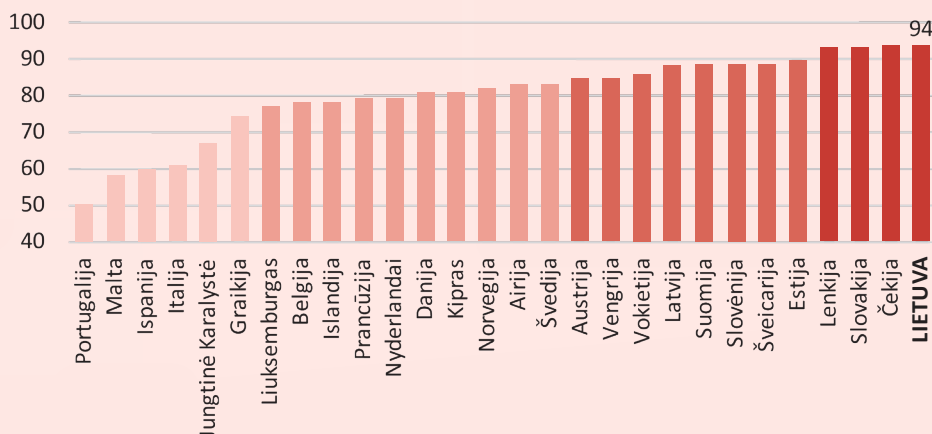

Vidurinis ugdymas Europos šalyse: ar galima rasti Lietuvai patrauklų scenarijų?

2019
spalis,
Nr. 2 (173)

ISSN 2669-0977

Bent vidurinį išsilavinimą turinčių 25–64 m. amžiaus asmenų dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: Education at a Glance: OECD Indicators

Pagrindiniai klausimai

Kokia yra vidurinio ugdymo programų paskirtis?

Kokia yra vidurinio ugdymo vieta bendrojo ugdymo struktūroje?

Kaip patenkama mokytis pagal vidurinio ugdymo programas?

Kokius būdus ir kryptis galima rinktis mokantis pagal vidurinio ugdymo programas?

Kaip sudaromas vidurinio ugdymo programų ugdymo turinys?

Kokios vertinimo ypatybės būdingos vidurinio ugdymo programoms?

Kaip sertifikuojami vidurinio ugdymo rezultatai?

Šiuolaikiniame pasaulyje nesistebima valstybės siekiu kiekvienam piliečiui suteikti vidurinį išsilavinimą. Europos Sąjungos rytinėje dalyje devyni iš dešimties darbingo amžiaus asmenų jau yra įgiję vidurinį ir net aukštesnį išsilavinimą. Bet kiekybė ne visada reiškia ir kokybę. Kiekviena valstybė siekia vykdyti tokią švietimo politiką, kuri visiems piliečiams suteiktų galimybę įgyti aukštos kokybės vidurinį išsilavinimą.

Sprendžiant iš diskusijų švietimo klausimais, Lietuvoje vis dar negalime aiškiai atsakyti į klausimą, kokio vidurinio ugdymo reikia mūsų šalyje. Dar svarstoma, ką suteikia vidurinis ugdymas – plačią įvairių sričių žinių, asmens kompetencijas ar tam tikrą specializaciją. 2017 metais Lietuvoje prasidėjusioje diskusijoje apie ugdymo turinio kaitą būta raginimų peržiūrėti ir bendrojo ugdymo programų organizavimo struktūrą. Ugdymo turinio pertvarkos gairių autoriai pateikė viešai aptarti klausimą dėl vidurinio ugdymo programos trukmės. Be to, ne vienus metus vykstant mokyklų tinklo pertvarkai, kyla klausimų: „Ar mokyklų tipai ir ugdymo programos turi sutapti?“, „Ar skirtingų tipų mokyklose – pagrindinėje ir gimnazijoje – turi dubliuotis tos pačios dvi baigiamosios pagrindinio ugdymo programos klasės?“ ir pan.

Bendrojo vidurinio ugdymo programų tikslų ir struktūros nustatymas – klausimas, pirmiausia susijęs su Lietuvos švietimo tradicijų, realaus konteksto ir galimų padarinių vertinimu. Negalima tiesiog perimti užsienio šalių patirčių. Kodėl? Pirma, apskritai sunku įvertinti vidurinio ugdymo kokybę vienoje ar kitoje valstybėje. Pagrindinis ugdymas visose Europos šalyse yra privalomas, ir jo rezultatus padeda įvertinti tarptautiniai mokinių pasiekimų tyrimai, o dažniausiai neprivalomo vidurinio ugdymo mokinių pasiekimai nėra sistemiskai analizuojami. Apie šalies vidurinio ugdymo kokybę spręsti iš netiesioginių įrodymų (suaugusiųjų gebėjimų tyrimų rezultatų, universitetų reitingų) būtų netikslu ir nekorektiška. Antra, Europos šalyse vidurinio ugdymo programos organizuojamos labai įvairiai, ir tai lemia skirtingai suprantami vidurinio ugdymo tikslai kiekvienoje šalyje.

Todėl šios analizės tikslas yra ne tiek aprašyti gerąsias patirtis, kiek išryškinti esamą įvairovę. Gal Lietuvos situacijos vertinimas platesniame Europos valstybių modelių kontekste galės suteikti tam tikrą impulsą tolesniems svarstymams?

Vidurinio ugdymo sampratos ypatumai

Apskritai, tarptautinėje praktikoje viduriniu ugdymu priimta vadinti po pradinio ugdymo prasidedančias bendrojo ugdymo programas. Pagal tarptautinį standartizuoto švietimo klasifikatorių ISCED 2011 vidurinį ugdymą sudaro dvi pagrindinės pakopos – ISCED2 ir ISCED3. Pirmoji pakopa paprastai vadinama „žemesniu viduriniu ugdymu“ (*Lower Secondary Education*), antroji – „aukštesniu viduriniu ugdymu“ (*Upper Secondary Education*). Pirmoji pakopa paprastai yra privalomo pamatinio išsilavinimo baigiamoji pakopa, o antroji – dažniausiai neprivaloma pakopa, leidžianti siekti aukštojo mokslo, įgyti kvalifikaciją arba tiesiog patekti į darbo rinką. Kartais vidurinį ugdymą nuo pagrindinio ir skiria mokiniams suteikiama teisė rinktis kai kuriuos mokomuosius dalykus.

Europos šalys skiriasi pagal požiūrį į formalų abiejų ISCED pakopų institucinį organizavimą. Yra šalių (Prancūzija, Italija, Švedija), kuriose ISCED3 programų mokomasi ugdymo įstaigose, atskirose nuo ISCED2 programos teikiančių mokyklų. Ir atvirkščiai, Anglijoje, Airijoje, Vokietijoje, Vengrijoje ir Ispanijoje galima rasti mokyklų, kuriose ugdoma pagal abi programas.

Toliau šioje analizėje terminai „pagrindinis ugdymas“ ir „vidurinis ugdymas“ vartojami taip, kaip jie įsitvirtino Lietuvoje, t. y. ISCED2 programos vadinamos pagrindinio ugdymo programomis, o ISCED3 programos – vidurinio ugdymo programomis.

Organizuojant ugdymą pagal vidurinio ugdymo programas Europoje, pastebima daug skirtumų tarp šalių ir net tarp skirtingų regionų kai kurių šalių viduje. Vieni skirtumai formavosi natūraliai, istoriškai vystantis švietimo sistemoms. Susikūrė akademinės vidurinio ugdymo mokyklos, kuriose aukštesnio socialinio statuso jaunimas rengėsi studijoms universi-

tetuose. Nuo pat atsiradimo vidurinės mokyklos buvo susijusios su luominėmis, socialinėmis privilegijomis, kurias užtikrindavo atrankos pagal kilmę mechanizmai. Visuomenėms keičiantis ir atsirandant naujiems poreikiams, meritokratinėms visuomenės sandaros principams keičiant aristokratinius, atrankos sistemoje pradėti taikyti su akademiniais gabumais ir intelektu susiję reikalavimai. Neatitinkantiems šių atrankos kriterijų šalia buvo sukurtos profesinio mokymo įstaigos. Vidurinio ugdymo elitiškumas išliko. Artėjant iki šių dienų ir visuomenėms demokratėjant, profesinio mokymo įstaigoms imta taikyti reikalavimą užtikrinti visuomenei reikalingą aukštesnį išsilavinimo lygį. Taip atsirado įvairūs būdai įgyti vidurinį išsilavinimą. Tačiau didesni ar mažesni skirtumai išliko.

Ir šiandien jie prasideda dar priimant mokytiis pagal vidurinio ugdymo programas. Įvairiose valstybėse vidurinio ugdymo programos skiriasi savo bendra trukme, mokslo metų struktūra, reglamentuojamu ugdymui mokykloje skiriamų valandų skaičiumi, atskiriems dalykams skiriamomis valandomis. Nevienodi ir vidurinio ugdymo programų organizavimo principai. Linijines programas taikančiose šalyse mokiniai mokosi pagal amžiaus grupes sudarytose klasėse. Kitur galima mokytiis tam tikrose su amžiumi menkai susijusiose mobiliose grupėse pagal modulines programas. Vienur nacionalinėse ugdymo programose tiksliai reglamentuojamas tiek ugdymo(si) procesas, tiek siekiami ar pageidaujami rezultatai. Kitur mokyklos vadovaujasi tik valstybės nustatytais pačiais būtiniausias reikalavimais dėl mokinių pasiekimų. Skiriasi taikomi mokinių pasiekimų vertinimo būdai ir formos, sprendimų apie mokymosi tęsimą ir brandą priėmimo sąlygos ir metodai. Pačios vidurinio ugdymo programos teikiančios įstaigos taip pat vadinamos įvairiai – gimnazijomis, licėjais, vidurinėmis mokyklomis, kolegijomis, profesinėmis mokyklomis.

Kokia yra vidurinio ugdymo programų paskirtis?

Siekiant, kad nepriklausomai nuo individualių savybių, socialinės ir ekonominės padėties, visi besimokantys asmenys kuo geriau išnaudotų savo augimo potencialą, lemiamas vaidmuo paprastai tenka mokykloms. Tačiau vien tik jos negali išspręsti visų mokymosi lygių galimybių problemų. Mokykloje ne tik organizuojamas mokinių ugdymas, bet ir bendradarbiauja daugelis suinteresuotųjų asmenų. Todėl

reikalingas visuminis, nuolat atnaujinamas požiūris į mokyklą, kaip į galinčią kisti daugiaplanę kokybiško ugdymo sistemą, atliekančią atviro mokymosi centro vaidmenį. Be to, mokykla turėtų orientuotis į valstybės užsakymą – aiškiai suformuluotus vidurinio ugdymo tikslus.

Lietuvos švietimo įstatyme įvardytoje vidurinio ugdymo paskirties formuluotėje daugiau pabrėžiama viena pusė – paties asmens tobulėjimas ir pasirengimas visuomenės gyvenimui.

1 lentelė. Ugdymo programų paskirtis Lietuvos Respublikoje

Pagrindinis ugdymas	Vidurinis ugdymas
Pagrindinio ugdymo paskirtis – suteikti asmeniui dorinės, sociokultūrinės ir pilietinės brandos pagrindus, bendrąjį raštingumą, technologinio raštingumo pradmenis, ugdyti tautinį sąmoningumą, išugdyti siekimą ir gebėjimą apsispręsti, pasirinkti ir mokytis toliau.	Vidurinio ugdymo paskirtis – padėti asmeniui įgyti bendrąjį dalykinį, sociokultūrinį, technologinį raštingumą, dorinę, tautinę ir pilietinę brandą, profesinės kompetencijos pradmenis.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas

Galima pastebėti, kad vidurinio ugdymo paskirties formuluotė beveik atkartoja pagrindinio ugdymo paskirties formuluotę, tik ši įvardijama kiek kitomis sąvokomis. Kadangi įstatyme neapibrėžiamos sąvokos „branda“, „brandos pagrindai“, „bendrasis raštingumas“ ir „raštingumas“, skirtumas tarp šių programų nėra labai aiškus.

Apskritai, peržiūrėjus Europos šalių švietimą reglamentuojančių dokumentų formuluotes, matyti, kad vidurinio ugdymo paskirtis suprantama dvejopai – kaip apibendrinanti, baigiamoji brandos įgijimo

pakopa ir kaip parengiamoji tolesnio mokymosi pakopa. Dažniausiai formuluojami keturi tikslai:

- asmens tobulėjimas,
- pasirengimas aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime,
- pasirengimas tolesnėms studijoms,
- pasirengimas darbinei veiklai.

Šie keturi su asmeniu susiję tikslai vienaip ar kitaip ir įvairiomis formuluotėmis kartojami skirtingų šalių švietimo dokumentuose: vienoje – visi, kitose – tik jų dalis.

2 lentelė. Vidurinio ugdymo paskirtis įvairiose Europos šalyse

Švedija	... turėtų padėti gerą pagrindą, leisiantį dirbti ir toliau studijuoti, taip pat asmeniškai tobulėti ir aktyviai dalyvauti gyvenime. Švietimas turėtų būti organizuojamas taip, kad skatintų socialinės bendrystės jausmą, ugdytų gebėjimą savarankiškai ir kartu su kitais įgyti, gilinti ir taikyti žinias.
Estija	... parengti jaunos žmonės veikti kaip kūrybingas, visapuses, socialiai subrendusias ir patikimas asmenybes, suvokiančias savo tikslus bei uždavinius ir gebančias juos pasiekti įvairiose gyvenimo srityse: puoselėjant asmeninio gyvenimo partnerystę, išlaikant ir tęsiant kultūrą, imantis įvairių darbo rinkos profesijų bei vaidmenų ir atsakingai užtikrinant visuomenės ir gamtos aplinkos tvarumą. Pagrindinis vidurinio ugdymo siekis – užtikrinti, kad mokiniai surastų jiems įdomią, jų gebėjimus atitinkančią veiklos sritį ir galėtų tęsti studijas šioje srityje. Vidurinių mokyklų funkcija – sudaryti sąlygas mokiniams įgyti žinių, įgūdžių ir vertybių, kurios leistų be jokių kliūčių tęsti studijas aukštojo mokslo ar profesinio mokymo įstaigose.
Norvegija	... ugdyti įgūdžius, supratimą ir atsakomybę, kurie paruoštų mokinius darbui ir gyvenimui visuomenėje, suteikti pagrindą tolesniam švietimui ir padėti jiems asmeniškai tobulėti. Vidurinis ugdymas padeda geriau įsisąmoninti ir suprasti esmines krikščioniškas ir humanistines vertybes, nacionalinį kultūros paveldą, demokratijos idealus, mokslinę mintį bei metodus, padeda užtikrinti žmonių lygybę ir lygias teises, intelektinę laisvę, toleranciją ir ekologinį išprusimą, skatina dalytis tarptautine atsakomybe.
Suomija	... suteikti mokiniams žinių ir gebėjimų, reikalingų norint toliau mokytis ir imtis darbinės veiklos, užtikrinant pamatinę teisę į išsilavinimą, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, kalbos ar finansinių galimybių.
Prancūzija	... remiantis jau įgytu išsilavinimu, plėtoti mokinių kultūrinį išprusimą ir žinias, suteikti pagrindą tolesniam mokymuisi ir darbui. Pasirinkus vieną iš galimų pakraipų (bendrąją, technologinę, profesinę), plėtoti individualius gabumus, sukurti sąlygas savo galimybėms panaudoti, kartu kelti kvalifikaciją ir mažinti mokymosi nutraukimo mastą.
Nyderlandai	... padėti plėtoti individualius gabumus pagal pasirinktos bendros ar profesinės krypties teikiamas žinias ir ugdomus gebėjimus, siekiant visavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime ir darbo rinkoje.

Duomenų šaltinis: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/national-description_en

Tokie akivaizdūs tikslai kaip valstybės apsirūpinimas darbo rinkai reikalingo išsilavinimo darbuotojais, socialinės atskirties, kultūrinių ir kalbinių skirtumų visuomenėje švelninimas paprastai nėra formuluojami

tiesiogiai. Jie yra numanomi ir išryškėja tik įvertinus visus su vidurinio ugdymo programos įgyvendinimu susijusius aspektus.

Vidurinio ugdymo vieta Europos šalių bendrojo ugdymo struktūrose

Europoje iš esmės nusistovėjo dvejopa bendrojo ugdymo sistemų trukmė: 21-oje valstybėje ar ekonominėje zonoje bendrasis ugdymas formaliai trunka 12 metų, 19-oje valstybių ar ekonominių zonų – 13 metų. Islandijoje ir Šiaurės Airijoje jo trukmė yra 14, o Airijoje – net 15 metų.

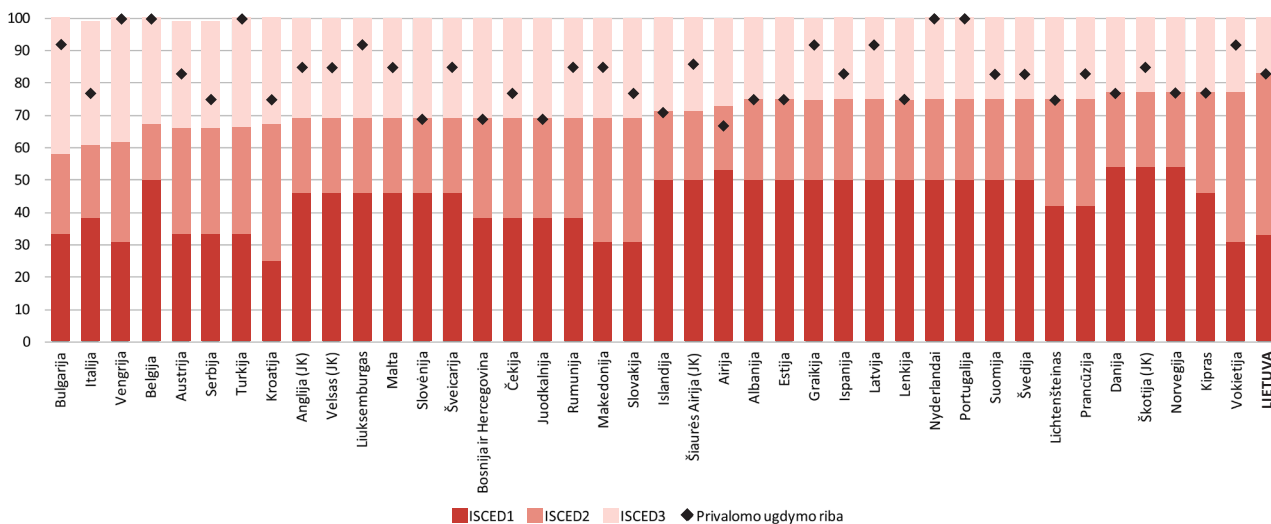
Šie skaičiai absoliučiai tiksliai neparodo bendrojo ugdymo trukmės. Pirmą, šešiolikoje šalių įtvirtintas bendrąjį ugdymą pailginantis privalomas priešmokyklinis ugdymas. Jis trunka vienus metus ar net ilgiau. Tai daugiau būdinga dvylikos metų trukmės bendrojo ugdymo sistemoms, tačiau Čekijoje, Kipre, Liuksemburge, Šveicarijoje ir Vengrijoje papildomi privalomo priešmokyklinio ugdymo metai pailgina ir taip ilgesnę bendrojo ugdymo sistemų trukmę.

Antra, ne visose šalyse griežtai laikomasi nurodytos atskirų ugdymo programų trukmės. Kai kur nu-

matyta galimybė pasirinkti papildomus mokymosi metus tarp ISCED2 ir ISCED3 programų. 1994 metais pereinamieji metai Airijoje įvesti ne tik norint apsaugoti, kad per jauni žmonės nepalikėtų institucinio švietimo sistemos. Tai kartu yra galimybė jaunuoliams išbandyti naujas sritis prieš pasirenkant vieną iš būdų viduriniam išsilavinimui įgyti.

Trečia, kai kuriose šalyse oficialiai nustatyta vidurinio ugdymo trukmė gali būti pailginta ar sutrumpinta pagal realius mokinių poreikius. Pavyzdžiui, Suomijoje įprasta trejų metų vidurinio ugdymo programa, atsižvelgiant į mokinių gebėjimus ar individualius poreikius, gali būti baigiama ir per dvejus, ir per ketverius metus. Trejų metų programa gali būti pailginta Švedijoje. Ir atvirkščiai, Nyderlanduose nuo 2016 metų gabiems mokiniams sudaryta galimybė vidurinio ugdymo programą baigti metais anksčiau.

1 pav. Laiko pasiskirstymas tarp pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų Europos šalyse, proc.

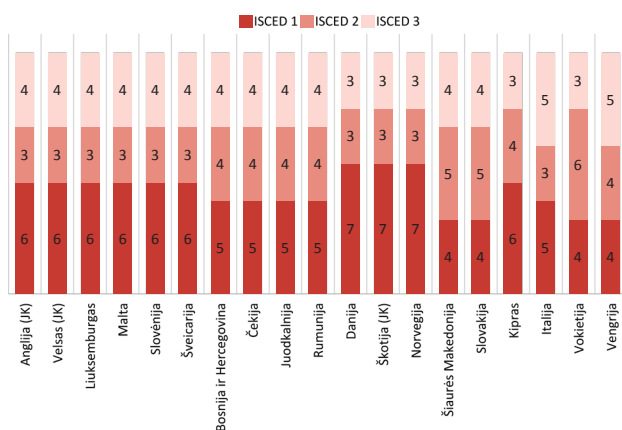
Duomenų šaltinis: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/publications_en

Dėl nevienodos bendrojo ugdymo trukmės skiriasi ir bendrojo ugdymo pagal skirtingas programas sandara. 13 metų trukmės bendrojo ugdymo sistemose vyrauja 4 metų vidurinio ugdymo programos (2 pav.).

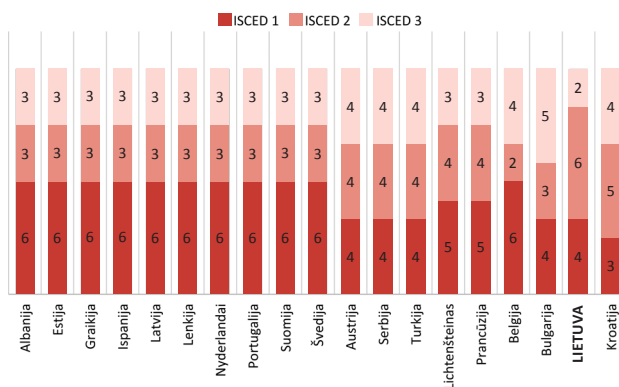
Daugiau nei pusėje 12 metų trukmės bendrojo ugdymo sistemas turinčių Europos šalių nusistovėjo bendrojo ugdymo sandaros modelis 6 (ISCED1) + 3 (ISCED2) + 3 (ISCED3) (3 pav.). 3 metus vidurinio

ugdymo programai skiria praktiškai visos Lietuvos kaimynės: Latvija, Estija, Lenkija, Suomija, Švedija. Galima prisiminti, kad trejų metų trukmės vidurinio ugdymo programa buvo įtvirtinta ir Lietuvoje paskutiniaisiais metais iki nepriklausomybės atkūrimo. Latvija ir Estija išlaikė tokios trukmės vidurinio ugdymo programą, tik pakeitė ribą tarp pradinio ir pagrindinio ugdymo – vietoje modelio „4+5+3“ palaipsniui įsitvirtino modelis „6+3+3“.

2 pav. Bendrojo ugdymo trukmė šalyse, kuriose bendrasis ugdymas trunka 13 metų

3 pav. Bendrojo ugdymo trukmė šalyse, kuriose bendrasis ugdymas trunka 12 metų

Duomenų šaltinis: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/publications_en

Beje, dėl pernelyg trumpos vidurinio ugdymo programos trukmės buvo nuogaustaujama dar svarstant mokyklos modelį Lietuvoje. Viena šio modelio autorių dr. Meilė Lukšienė pripažino:

„Abejoti 3-ojo koncentro dvejų metų trukme yra tam tikro pagrindo, jei galvojama apie šią pakopą tik kaip apie pasiruošimą aukštajai mokyklai. Visų pirma nereikėtų pamiršti, kad pakopos sudaro baigtinius koncentrus su savo dėstymo būdais ir turinio interpretavimo lygiais. Pagal amžiaus tarpsnius turi plėstis ne tik žinių ir vertybių akiračiai, bet ir atsiverti per naują suvokimo lygį pasaulio sudėtingumas ir problematiškumas. 3-asis koncentras privalėtų mokyti ir su mokytojo pagalba skatinti jaunimą ieškoti sąsajų tarp reiškinių ir juos apmąstyti“.

Šaltinis: Lukšienė, Meilė. Dėl bendrojo lavinimo mokyklos struktūros. Rankraštis

Nepaisant šių bėgštavimų, buvo patvirtintas ypač trumpo vidurinio ugdymo programos modelio variantas. Tačiau šiandien savo trumpumu jis išsiskiria tik tarp kitų Europos švietimo sistemų, o pasaulyje tokių atvejų yra nemažai. 2015 metų duomenimis, tokių

valstybių pasaulyje buvo maždaug ketvirtadalis. Tiesa, tokia vidurinio ugdymo trukmė būdinga daugeliui valstybių, atsiradusių po SSRS žlugimo, taip pat Afrikos, Centrinės Amerikos ir Azijos šalių.

3 lentelė. Vidurinio ugdymo programų trukmė pasaulyje

Trukmė metais	1	2	3	4	5
Valstybių skaičius	1	55	100	47	4

Šaltinis: <http://datatopics.worldbank.org/education/>

Dažniausiai bendrasis ugdymas yra privalomas maždaug iki 16 metų amžiaus. Tačiau pasitaiko atvejų, kai privalomasis ugdymas baigiasi tik sulaukus 19 metų. Įprastai bendrasis ISCED3 pakopos ugdymas yra neprivalomas. Apskritai, perėjimas iš pagrindinio

ugdymo programos į vidurinio ugdymo programą nebūtinai yra tiesiogiai susijęs su šiose valstybėse nustatyta privalomojo ugdymo riba. Jis sutampa tik vienuolikoje valstybių. Šešiose valstybėse privalomasis ugdymas aprėpia ir visą vidurinio ugdymo programą.

4 lentelė. Privalomojo ugdymo trukmė Europos šalyse

Privalomojo BU pabaiga	Valstybės
ISCED1 + 2 metai	1 – Airija
ISCED2 pabaiga	12 – Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Danija, Estija, Islandija, Juodkalnija, Kipras, Lenkija, Lichtenšteinas, Lietuva, Norvegija, Slovėnija
ISCED2 + 1 metai	9 – Škotija, Švedija, Čekija, Ispanija, Kroatija, Prancūzija, Serbija, Slovakija, Suomija
ISCED2 + 2 metai	12 – Anglija, Austrija, Italija, Graikija, Latvija, Malta, Rumunija, Šiaurės Airija, Šiaurės Makedonija, Šveicarija, Velsas, Vokietija
ISCED2 + 4 metai	1 – Bulgarija
ISCED3 pabaiga	6 – Belgija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Portugalija, Turkija, Vengrija

Duomenų šaltinis: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/publications_en

Kaip patenkama mokytis pagal vidurinio ugdymo programas?

Vidurinio ugdymo tikslai, vidurinio ugdymo pakopos samprata ir nustatyto privalomojo ugdymo specifi-ka stipriai lemia mokinių galimybes rinktis vidurinio

ugdymo programas. Vienur taikomos atrankos siste-mos, pagal kurias nustatomi minimalūs kvalifikacijos reikalavimai pretendams. Kitur mokiniai mokytis pagal vidurinio ugdymo programas atrenkami tiesiog pagal stojamųjų egzaminų ar testų rezultatus. Dar ki-tose šalyse derinami abu principai.

5 lentelė. Pateikimas mokytis pagal vidurinio ugdymo programas kai kuriose Europos šalyse

Prancūzija	Nereikia laikyti egzaminų, norint toliau mokytis pagal vidurinio bendrojo ar profesinio ugdymo programas, nes pirmieji mokymosi licėjuje metai dar priklauso privalomojo ugdymo sistemai.
Švedija	Norintiesiems toliau mokytis pagal vidurinio bendrojo ugdymo programas nustatytas reikalavimas gau-ti teigiamus pagrindinio ugdymo programos švedų, anglų kalbos, matematikos ir dar bent devynių dalykų įvertinimus. Siekiantiesiems galimybės toliau mokytis pagal profesines programas nustatytas reikalavimas gauti teigiamus pagrindinio ugdymo programos švedų, anglų kalbos, matematikos ir dar bent penkių dalykų vertinimus. Neatitinkantiems šių reikalavimų mokiniams yra sudaryta galimybė pasirinkti penkias įvadinės (parengiamąsias) programas.
Suomija	Suomijos nacionalinės švietimo agentūros interneto sistemoje teikiami mokinių prašymai tęsti mokslą pagal vidurinio ugdymo programas. Tai daroma du kartus per metus – pavasarį ir rudenį teikiami prašymai būsi-miems mokslo metams. Vasarą galima teikti papildomus prašymus, norint patekti į laisvas mokymosi vietas. Atrankos į vidurines bendrojo ugdymo mokyklas rezultatai priklauso nuo pagrindinio ugdymo pažymėjime įrašytų pažymių vidurkio. Mažiausias vidurkis paprastai turi siekti bent 7 (pagal dešimtbalę skalę). Taip pat gali būti rengiamas stojamasis ir tinkamumo testas. Už įvairius neakademinius pasiekimus gali būti suteikiami papildomi taškai. Jei mokyns nepakliūna į pasirinktą mokymosi įstaigą, jis gali rinktis kitas mokyklas ar pro-gramas, kuriose yra laisvų vietų.
Austrija	Kiekvienas aštuonmetę mokymosi programą baigęs mokyns gali be apribojimų pasirinkti mokyklą, kurioje vykdoma priešprofesinio mokymosi programa. Mokiniai, kurių visų privalomų dalykų metiniai pažymiai yra teigiami, laikomi tinkamais mokytis vidurinio bendrojo ugdymo mokyklose. Baigusieji vadinamąsias naują-sias vidurines mokyklas gali patekti mokytis pagal vidurinio ugdymo programas be stojamųjų egzaminų arba juos išlaikę, priklausomai nuo pasirinktų privalomų pagrindinio ugdymo dalykų lygių ir jų rezultatų.
Estija	Privaloma mokymosi pagal vidurinio ugdymo programą sąlyga – pagrindinio išsilavinimo pažymėjimas. Or-ganizuojant priėmimą mokytis pagal vidurinio ugdymo programą, gali būti įvertinamos mokinio žinios ir ge-bėjimai pagal objektyvius ir iš anksto paskelbtus kriterijus. Priėmimo procedūrą, įskaitant ir žinių, gebėjimų patikrinimą, nustato mokyklos savininkas ar jo įgaliotas mokyklos vadovas. Ją tvirtina įgaliotinių (patikėtinių) taryba.

Duomenų šaltinis: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/national-description_en

Apskritai, jei taikomi gana griežti (aukšti) reikala-vimai, norint patekti mokytis pagal vidurinio ugdy-mo programas, dažnai tose šalyse yra vykdomos ir

parengiamosios ar pereinamosios programos. Pa-grandinė jų paskirtis – sudaryti sąlygas norintiesiems mokytis pagal vidurinio ugdymo programas pasiekti

reikiamą pradinį lygį. Tačiau gali būti taikomos ir tiesiog „pasibandyti“ programos, kurios, pavyzdžiui, Airijoje suteikia įvairių naujų edukacinių patirčių, įskaitant tam tikrus darbinis įgūdžius. Parengia-

mosios programos paprastai trunka vienus metus ir dažnai yra sudaromos pagal individualius jose besimokančiųjų poreikius.

Kokie yra vidurinio ugdymo programų organizavimo būdai ir kryptys?

Dabartinėmis sąlygomis svarstoma, kaip padidinti vidurinio ugdymo programas vykdančių mokyklų lankstumą. To reikia norint besimokantiems asmenims kurti tokią aplinką, kuri didintų mokymosi potencialą, būtų priderinta prie mokymosi poreikių ir atitiktų jų įvairovę.

Visose be išimties Europos valstybėse yra du pagrindiniai mokymosi tęsimą pagal vidurinio ugdymo programą būdai – bendrasis (akademinis) ir profesinis. Greta jų pastebimos įvairios atmainos. Apskritai, vidurinio ugdymo sistemos daugelyje Europos šalių

neatitinka principo „vienas, visiems tinkamas dydis“. Atsižvelgiant į mokinių ateities perspektyvas, siūlomos įvairios pasirinkimo galimybės. Bendrasis vidurinis ugdymas gali būti organizuojamas įvairiomis pakraipomis – akademinė, technologinė, meninė, sporto ir pan. Įvairių teikėjų siūlomas profesinis mokymas skiriasi ne tik pagal pasirinktą specializaciją, bet ir pagal jos nuodugnumą, kvalifikacijų lygį. Be abejo, ši skirtingų pakraipų įvairovė palaikoma dėl vyriausybių siekio ilgiau išlaikyti jaunimą institucinio švietimo sistemoje, suteikti galimybę įgyti visą bendrąjį išsilavinimą ir būtiniausias gyvenime reikalingas kompetencijas. Skirtingos pakraipos suteikia galimybę sumažinti atotrūkius skirtingose socialinėse-ekonominėse, kultūrinėse ir tautinėse aplinkose.

6 lentelė. Vidurinio ugdymo programų organizavimas kai kuriose Europos šalyse

Švedija	Baigus vidurinio ugdymo programą, galima gauti dviejų rūšių atestatus – profesinį atestatą ir atestatą, suteikiantį teisę tęsti mokslą aukštojoje mokykloje. Mokyklos gali pasiūlyti 18 skirtingų vidurinio ugdymo programų, tarp kurių yra 12 profesinio mokymo ir 6 bendrojo ugdymo programos. Vidurinio ugdymo programų nebaigusiems asmenims siūlomos dvi alternatyvios programos savivaldybių suaugusiųjų mokyklose arba vadinamosiose liaudies aukštosiose mokyklose.
Airija	Paskutinius dvejus vidurinio ugdymo metus mokiniai gali pasirinktinai mokytis pagal vieną iš trijų programų, kurias baigus laikomi valstybiniai egzaminai, suteikiantys teisę gauti: <ul style="list-style-type: none"> - įprastą brandos atestatą. Šiuo atveju siūloma daugiau kaip 30 dalykų programos, iš kurių privaloma pasirinkti bent penkias, įskaitant airių kalbą; - profesinio mokymo brandos atestatą. Ši ugdymo programa labai panaši į anksčiau minėtąją, tačiau daugiau orientuota į techninius dalykus ir papildomus profesinio mokymo modulius; - taikomąją brandos atestatą. Tai yra pagal individualius poreikius rengiama ugdymo programa, labiau orientuota į tarpdisciplininių dalykų mokymąsi.
Austrija	Keturiolikmečiai gali rinktis iš dviejų pagrindinių krypčių: <ol style="list-style-type: none"> 1. Bendrasis vidurinis ugdymas: <ul style="list-style-type: none"> - priešprofesinė mokykla (9 klasė), - akademinė vidurinė mokykla (9–12 klasės). 2. Profesinis vidurinis ugdymas: <ul style="list-style-type: none"> - dvilypė sistema: dalį laiko mokomasi profesinėje mokykloje, o kitą dalį rengiamasi profesijai įmonėse (nuo 10 iki 13 klasės), - vidurinė technikos ir profesinė mokykla (9–12 klasės), - aukštesnysis profesinio ugdymo koledžas (9–13 klasės, ISCED 3/5), - teorinis ir praktinis sveikatos priežiūros mokymas (1–3 metų trukmės).
Nyderlandai	Vidurinio ugdymo sistemai priklauso mokyklos, teikiančios: <ul style="list-style-type: none"> - šešerių metų trukmės ugdymą, siekiant parengti mokinius studijoms universitetuose, - penkerių metų trukmės bendrąjį vidurinį ugdymą, parengiantį aukštosioms profesinėms studijoms, - ketverių metų trukmės vidurinį ugdymą, siekiant parengti profesiniam mokymui. Jis skirstomas dar į keturias kryptis. Baigę dvejų metų trukmės pagrindinio profesinio mokymo kursą, mokiniai pereina į dvejų metų trukmės specializacijos etapą.
Prancūzija	Patį vidurinio ugdymo institucijos pasirinkimą lemia pagrindinio ugdymo mokykloje (koledže) paskutiniai metai suformuluotas sprendimas ir mokyklų tinklo taisyklės. Pirmųjų mokslo metų licėjuje pabaigoje mokyklos direktorius su klasės tarybos pritarimu nukreipia mokinį į vieną iš trijų krypčių – akademinę, technologijų ar profesinę. Po šio sprendimo mokinys savo pasirinkimu ir pagal mokyklų tinklo taisykles toliau mokosi bendrajame, technologijų ar profesiniame licėjuje.

Duomenų šaltinis: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/national-description_en

Prancūzija – viena iš nedaugelio valstybių, kuriose sprendimas dėl vidurinio ugdymo krypties daugiau priklauso nuo mokyklos vadovo. Daugumoje šalių didesnę svarbą turi paties mokinio ir jo tėvų sprendimai. Jose paprastai gaunama ne tik mokančių mokytojų, bet ir specialių karjeros planuotojų pagalba. Kai kuriose valstybėse mokiniai privalo rengti savo karjeros siekių planus, lemiančius mokymų dalykų pasirinkimą. Nuo kitų šalių labai skiriasi Nyderlandai, kur būsimą mokymosi kelią mokiniai renkasi dar būdami labai jauno amžiaus (maždaug dvylikos metų), vos pradėję mokytis ISCED2 pakopoje. Vis dėlto lemiamas sprendimas priimamas ISCED2 pakopos pabaigoje. Tačiau tai nereiškia, kad tada pasirinkimo laisvė ir galimybė keisti spren-

dimą išnyksta. Viena iš pastebimų vidurinio ugdymo sistemų ypatybių – jose numatyti ir taikomi būdai, leidžiantys pereiti iš vienos vidurinio ugdymo programos krypties į kitą. Suomijoje bendrojo vidurinio ugdymo įstaigose besimokantys mokiniai gali pereiti į vidurinio profesinio mokymo mokyklą; Prancūzijoje dešimtaisiais mokymosi metais mokiniai gali keisti pasirinkimą tarp profesinės ir bendrosios ar technologijų krypties, o vienuoliktais metais gali pereiti iš bendrojo į technologijų bakalaureato programą ir atvirkščiai ar keisti pakraipas šių programų viduje. Nyderlanduose pasirinkus priešprofesinį mokymą ISCED2 pakopoje vėliau neprivaloma rinktis profesinio vidurinio mokymo. Vienas iš penkių mokinių paprastai renkasi bendrąjį vidurinį ugdymą.

Kaip sudaromas vidurinio ugdymo programos turinys?

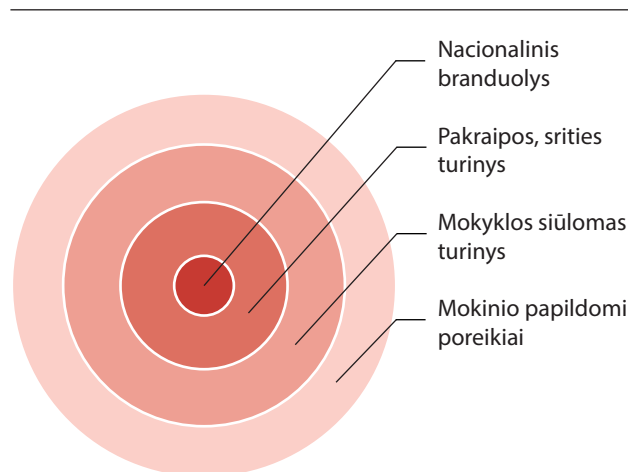
Daugelyje, ypač posocialistinių, šalių beveik visoje vidurinio ugdymo mokyklose maždaug to paties amžiaus mokiniams, suskirstytiems į klases (grupes), teikiamas tapatus ugdymo turinys. Šiose šalyse plačiau paplitusios linijinės ugdymo programos, kai mokiniai mokosi pagal amžiaus grupes sudarytose klasėse. Tačiau yra valstybių, kuriose galima mokytis pagal modulines programas su amžiumi nesusijusiose modulinėse grupėse.

Vienur ugdymo planai sudaromi gana tiksliai vadovaujantis nacionalinių ugdymo programų, kuriose reglamentuojamas tiek ugdymo(si) procesas, tiek siekiami ar pageidaujami rezultatai, reikalavimais. Kitur vadovaujama tik valstybės nustatytais pačiais būtiniaisiais reikalavimais dėl mokinių pasiekimų.

Įvairiose valstybėse vidurinio ugdymo programos skiriasi pagal jose reglamentuojamą mažiausią ar didžiausią ugdymui mokykloje skiriamą valandų skaičių, atskiriems dalykams skiriamas valandas. Dažniausiai vienovė būdinga tik nacionaliniam branduoliui, t. y. minimaliam privalomų dalykų, jiems skiriamų

valandų ir siektinų rezultatų aprašui. Toliau turinys pradeda skirtis pagal įvairius nacionalinį branduolį papildančius priedus.

4 pav. Programų įvairovę lemiantys kintamieji

Apskritai, galima padaryti išvadą, jog visų šalių vidurinio ugdymo programoms būdinga tik tai, kad į jas įtraukta vos keletas visiems mokiniams privalomų branduolio dalykų.

7 lentelė. Vidurinio ugdymo turinys kai kuriose Europos šalyse

Švedija	Įgyvendinant lygių ugdymosi galimybių principą, numatytos tik bendrosios nacionalinės programos. Dalykų sąrašą įstatymu tvirtina Švedijos parlamentas. Programų tikslai ir uždaviniai nustatomi vyriausybės lygmeniu, o jas kuria Nacionalinė švietimo agentūra. Visas išimtis, susijusias su naujų poreikių ar galimybių atsiradimu, tvirtina Nacionalinė švietimo agentūra. Apskritai, pagal visas 18 nacionalinių vidurinio ugdymo programų teikiami tie patys aštuoni branduolio dalykai: fizinis lavinimas ir sveikatingumas, švedų kalba, anglų kalba, istorija, socialiniai mokslai, religija, matematika, gamtos mokslai. Kartu su jais pagal skirtingas programas mokiniai mokosi to, kas nacionaliniu lygiu įvardyta kaip specifiniai dalykai, parodantys konkrečios vidurinio ugdymo programos pakraipą.
---------	--

Nyderlandai	Paskutiniai dveji ar treji metai vidurinio ugdymo programas teikiančiose mokyklose vadinami „antruoju etapu“. Per tuos metus mokiniai dėmesį sutelkia į vieną iš keturių dalykų grupių: mokslo ir technologijų, mokslo ir sveikatos, ekonomikos ir visuomenės, kultūros ir visuomenės. Kiekviena dalykų grupė apima: i) bendrąją dalį (nuo 40 iki 46 proc. ugdymo programos), ii) specializuotąją dalį (dalykai, susiję su pasirinktu dalykų deriniu, nuo 36 iki 38 proc. ugdymo programos), iii) laisvai pasirenkamąją dalį (nuo 18 iki 21 proc. ugdymo programos).
Estija	Ugdymo dalykai sudaromi moduliais, o patys dalykai suskaidyti į 35 akademinių valandų trukmės kursus. Vidurinio ugdymo programoje apibrėžti privalomieji dalykai ir 12 sričių pasirenkamųjų dalykų sąrašas. Mokinio tiriamasis darbas yra įtrauktas į privalomųjų dalykų sąrašą. Vidurinio ugdymo programa laikoma įvykdyta, jei per 3 metus mokomasi ne mažiau kaip 96 kursų, iš kurių 67 tenka privalomiesiems dalykams. Į vidurinio ugdymo programos privalomųjų dalykų sąrašą patenka 14 dalykų (nuo estų kalbos, literatūros, užsienio kalbos, matematikos iki dailės ir kūno kultūros). Likę galimi pasirinkti šių sričių kursai: kalba ir literatūra, užsienio kalba, matematika, gamtos mokslai, socialiniai mokslai, kūno kultūra, religija, nacionalinis saugumas, ekonomika ir verslumas, tyrimo pagrindai.
Suomija	Dar praėjusio amžiaus IX dešimtmetyje kai kuriose mokyklose buvo imtos įgyvendinti modulinės ugdymo programos. Vietoj klasikinių dviejų mokslo metų pusmečių mokslo metai pradėti dalyti į 5–6 laikotarpius, ir po 6 ar 7 savaites mokomasi atskirų baigtinių kursų. Todėl buvo atsisakyta ugdymą organizuoti pagal klases – to paties amžiaus mokinių grupes. Rinkdamiesi reikalingus kursus, mokiniai sukuria vis naujas grupes. Išliko 18 privalomųjų dalykų, be to, privaloma pasirinkti bent 75 kursus, kurių kiekvieno trukmė – 38 valandos. Įprastai suomių mokiniai pasirenka 80–90 kursų. Tikėtina, kad geriausiai pasirinktų kursų mokymosi trukmė siektų 3 metus, tačiau vidurinio ugdymo programą galima baigti ir per dvejus ar ketverius metus. Vienas iš 2017 m. pradėtos vykdyti vidurinio ugdymo reformos tikslų – labiau individualizuoti ugdymą, kad jis geriau atitiktų būsimo mokymosi aukštojoje mokykloje poreikius. Vietoj mokymosi kursais pradeda rinkti kreditus, o vienas buvęs kursas prilyginamas dviem kreditams. Nustatomas vidurinio ugdymo programos minimumas – 150 kreditų. Šis pokytis suteikia daugiau galimybių mokykloje vykdyti tarpdalykinę integraciją ir ištrinti griežtas ribas, skiriančias atskirus dalykus.

Duomenų šaltinis: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/national-description_en

Vidurinio ugdymo paskirtį geriausiai atskleidžia šio ugdymo programų struktūra. Į darbo rinkos poreikius nukreiptose ugdymo programose daugiau pabrėžiamas numatytų standartų vykdymas, remiantis linijine ugdymo programų struktūra ir labiau suvienodintu ugdymo būdu. O sudarant santykinai laisvas modulines ugdymo programas ir siūlant ugdymo kryptį įvairovę, siekiama padėti jaunam žmogui atsiskleisti, surasti save.

Šias tendencijas parodo 2017 m. vykdytas Estijos, Latvijos, Suomijos ir Islandijos bendras NORDPLUS projektas „Pasirinkimas mokykloje – pasirinkimas gyvenime“. Jį įgyvendinant buvo tiriama ir pasirenkamųjų vidurinio ugdymo dalykų įvairovė. Kai kuriuos iš pateiktų pavyzdžių labai sunku būtų pavadinti pragmatiškais, pakraipą formuojančiais dalykais. Pavyz-

džiui, Islandijos mokyklose teikiami tokie pačių mokinių siūlomi kursai, kaip maistas ir kultūra, Niujorko kultūra, futbolo istorija, Islandijos filmai, tiltai, filmų kūryba, vandens svarba ir reikšmė, didvyriai ir piktdariai literatūroje, tapyba ir filmai; Suomijoje – chemija aplink mus, istorija angliškai, naktis muziejuje; Estijos gimnazijose siūlomi tokie kursai, kaip psichologija, fotografija, drama, filosofija, kinų kalba, lotynų kalba, gestų kalba, archeologija, kosmoso technologijos. O Veru gimnazijoje kiekvieno pusmečio pabaigoje ren-giamos pasirenkamųjų kursų savaitės, ir kiekvienas mokinys turi pasirinkti tris kursus per savaitę.

Apibendrinant, galima teigti, kad siūlant vidurinio ugdymo programų įvairovę, ypatingą reikšmę įgyja planavimas – tiek atskiro mokinio lygmeniu, tiek planuojant išteklių paskirstymą.

Kaip vertinama pagal vidurinio ugdymo programas ir sertifikuojami ugdymosi rezultatai?

Įvairiose šalyse skiriasi mokinių pasiekimų vertinimo būdai ir formos (tęstinis, kaupiamasis, formuojamasis ar daugiau suminis, apibendrina-

masis), taip pat sprendimų apie mokymosi tęsimą aukštesniu lygiu ir brandą priėmimo sąlygos ir būdai. Apskritai, Europos šalyse vidurinio ugdymo pakopoje taikomos įvairios vertinimo formos, bet didesnę svorį jos turi ne akademinėje, o profesinio mokymo kryptyje, ir yra labiau pagrįstos kreditų sistema.

8 lentelė. Vidurinio ugdymo vertinimas ir sertifikavimas kai kuriose Europos šalyse

	Vertinimas	Sertifikavimas
Suomija	Vertinimas susijęs su modulinį ugdymo programų ypatybėmis – mokiniai atsiskaito už kiekvieną baigtą kursą. Viso ugdymo dalyko vertinimas – baigtų to dalyko kursų matematinis vidurkis. Tokiu vertinimu nepatenkintas mokinys turi teisę laikyti bendrą šio dalyko egzaminą.	Brandos egzaminai susideda iš keturių privalomai pasirenkamų testų. Gimtosios kalbos testas yra privalomas visiems. Kiti trys yra pasirenkami iš keturių: antrosios valstybinės kalbos, užsienio kalbos, matematikos, bendrojo gamtos ir humanitarinių mokslų rinkinio. Mokinys turi galimybę pasirinkti ir daugiau testų.
Švedija	Naudojama šešių lygių vertinimo skalė, kurios penki lygiai yra teigiami. Tris lygius atitinkančioms mokinių žinioms taikomi bendranacionaliniai reikalavimai. Kurso pradžioje mokiniai supažindinami su skirtingų lygių reikalavimais. Vertindamas pažymiu, mokytojas lygina mokinio pasiekimus su nustatytais pasiekimų lygių reikalavimais ir pagrindžia savo vertinimą.	Baigiamųjų egzaminų nėra. Mokyklos baigimo pažymėjime įrašomi visi dalykai, kurių buvo mokytasi, ir jų įvertinimai. Norėdami gauti mokyklos baigimo pažymėjimus, mokiniai privalo turėti visų dalykų ir individualaus baigiamojo tiriamojo darbo įvertinimus. Pažymėjimus pasirašo mokyklos vadovas.
Estija	Pagal bendrąsias programas taikomas formuojamasis vertinimas, tai yra vertinama mokiniui mokantis: remiantis mokinio žinių, gebėjimų ir vertybių analize, teikiamas grįžtamasis ryšys apie jo jau įgytas žinias ir nustatytus trūkumus, nurodomi tolesnio mokymosi uždaviniai, kryptys ir būdai. Mokiniai vertinami penkių balų sistema. Mokyklos gali taikyti ir kitokią vertinimo balais sistemą, bet keičiant mokyklą ar ją baigus visi mokinio vertinimai konvertuojami į penkiabalę sistemą.	Laikomi valstybiniai ir mokykliniai egzaminai. Abiturientai privalo laikyti estų, užsienio kalbų ir matematikos valstybinius egzaminus. Valstybinis egzaminas laikomas išlaikytu surinkus 1 proc., o patenkinamai išlaikytu – surinkus bent 20 proc. visų taškų. Vidurinio mokslo baigimo pažymėjimas suteikiamas gavus patenkinamą vertinimą iš 1) mokyklinio egzamino; 2) baigiamojo tiriamojo ar praktinio darbo. Pakartotinai laikyti egzaminą leidžiama tik sumokėjus valstybės nustatytą mokestį.
Nyderlandai	Per mokslo metus atliekamas tęstinis vertinimas – tėvai per metus iš mokyklos gauna tris–keturias pažangos ataskaitas. Ataskaitos rengiamos remiantis įvairiais šaltiniais apie mokinių pasiekimus. Atsižvelgiant į testų ir tyrimo rezultatus, atliekamas suminis vertinimas. Nėra griežtai nustatyta, per kiek laiko mokinys turi užbaigti vidurinio ugdymo programą. Dauguma mokyklų laikosi taisyklių, kad mokinys: - toje pačioje klasėje gali mokytis ne daugiau kaip dvejus metus; - gali būti paliktas kartoti kurso ne daugiau kaip dviejose klasėse; - gali vieną kartą neišlaikyti egzamino.	Vidurinės mokyklos egzaminai susideda iš dviejų dalių – mokyklinių ir valstybinių egzaminų. Abeji egzaminai sudaromi pagal Švietimo, kultūros ir mokslo ministerijos patvirtintą egzaminų programą. Mokykliniai egzaminai paprastai sudaromi iš dviejų ar daugiau testų – praktinių kiekvieno dalyko, kurio buvo mokoma paskutinius dvejus metus, užduočių. Egzaminų datą nustato mokykla. Konkreti mokyklinių egzaminų programa, kurioje mokykla nurodo, kas, kaip ir kada bus tikrinama, turi būti pateikta inspekcijai. Valstybiniai egzaminai vyksta paskutinių mokslo metų pabaigoje.
Slovėnija	Kiekvienam programos dalykui yra nustatyti privalomi vertinimo metodai (žodinis, rašytinis ir kt.). Žinių vertinimo kriterijai turi būti suderinti su mokykloje veikiančia ekspertų grupe, grindžiami dalyko programa ir „žinių katalogu“. Kiekvieno vertinamojo laikotarpio pabaigoje – išskyrus baigiamuosius metus – mokiniai gauna platesnį pažymių, pasiekimų ir įvykdytų reikalavimų aprašą, o metų pabaigoje – metinių vertinimų ataskaitą. Jei neįvykdė reikalavimų, jie gauna tik pažymą apie atskirų dalykų rezultatus. Mokiniai keliami į aukštesnę klasę tik gavę visus teigiamus įvertinimus. Turintieji iki trijų dalykų neigiamus įvertinimus mokyklos ugdymo programos pabaigoje, gali juos kartoti iš naujo, o gavusieji daugiau neigiamų įvertinimų, gali kartoti kursą visus metus. Specialiųjų poreikių turintys mokiniai, keliose programose lygiagrečiai besimokantys mokiniai, sportininkai, dėl ligos, socialinių ar šeimos sąlygų neįvykdę reikalavimų mokiniai metinį kursą gali kartoti daugiau nei vieną kartą.	Brandos egzaminai nacionaliniu lygmeniu organizuojami per rudens ir pavasario sesijas. Kandidatai laiko penkis egzaminus. Trys egzaminai (gimtosios, užsienio kalbų ir matematikos) yra privalomi, kitus du galima pasirinkti iš brandos dalykų sąrašo. Egzaminai vyksta raštu ar žodžiu arba derinami abu būdai. Vertina išorės vertintojai – patyrę mokytojai ir universitetų dėstytojai. Jų vertinimas sudaro 80 % konkretaus dalyko baigiamojo vertinimo. Mokyklos vidaus vertinimas sudaro likusius 20 % baigiamojo vertinimo. Egzamino užduotys gali būti dviejų sudėtingumo lygių. Egzamino vertinimai konvertuojami į penkių balų sistemą. Rengiant aukštesnio lygio egzaminus, naudojama aštuonių balų sistema. Pavasariį brandos egzaminus laikę mokiniai brandos pažymėjimus gauna liepos mėnesį, o per rudens sesiją – rugsėjo pabaigoje. Šie atestatai suteikia galimybę studijuoti universitetuose ar mokytis pagal kitas aukštojo mokslo programas.

Prie šios trumpos apžvalgos galima pridurti dar vieną pastebėtą tendenciją – formalius brandos atestatus papildantys pasiekimų ar įgytų kompetencijų

aprašai daugelyje šalių yra svarbi vidurinio ugdymo programų ypatybė, kuria suinteresuoti tiek mokiniai, tiek aukštojo mokslo įstaigos ir darbdaviai.

Rekomendacijos

Prisimenant, kad šios analizės tikslas nėra pasiūlyti konkrečių receptų, ir galvojant apie galimą vidurinio ugdymo pertvarką, švietimo politikams ir administratoriams siūloma apsispręsti dėl šių dalykų:

Vidurinio ugdymo tikslai ir paskirtis

- Ar turime aiškų atsakymą į klausimą, kokio vidurinio ugdymo reikia mūsų šaliai?
- Ar vidurinis ugdymas turėtų užtikrinti plačią įvairių sričių žinią ir bendrąsias asmens kompetencijas, ar turėtų būti orientuotas į atskirų sričių specializaciją?
- Ar vidurinio ir pagrindinio ugdymo tikslai iš tikrųjų pastebimai skiriasi?

Vidurinio ugdymo statusas

- Ar šių laikų visuomenėje vidurinis ugdymas neturėtų būti minimalus ir privalomas išsilavinimo pagrindas?
- Ar vidurinis ugdymas yra apibendrinanti, baigiamoji brandos įgijimo, ar parengiamoji tolesnio mokymosi pakopa?
- Ar pakanka dvejų mokslo metų, norint kitu suvokimo lygiu apmąstyti pasaulio sudėtingumą ir apibendrinti reiškinį tarpusavio sąsajas?

Vidurinio ugdymo būdai

- Ar iš tiesų reikia įvairesnių nei esami du pagrindiniai vidurinio ugdymo būdai – bendrasis ugdymas ir profesinis mokymas?
- Ar privalo išlikti visiems vienodas brandos atestatas?
- Ar galima apsvarstyti galimybę jauniems žmonėms, baigus pagrindinį ugdymą, išbandyti naujas sritis, prieš pasirenkant vieną iš vidurinio išsilavinimo įgijimo būdų?

Gavus atsakymus į šiuos strateginius klausimus, bus galima paieškoti ir konkretesnių priemonių, padėsiančių užtikrinti kokybišką vidurinį ugdymą. Tada būtų svarbu apsvarstyti ir nuspręsti:

- Ar yra poreikis sukurti atrankos į vidurinio ugdymo programas sistemą?
- Koks vidurinio ugdymo programos sudarymo principas – linijinis ar modulinis – naudingesnis Lietuvai? Ar liekama prie klasių sudarymo pagal amžiaus grupes principo?
- Ar reikia griežtai laikytis nustatytos atskirų ugdymo programų, ypač – vidurinio ugdymo, trukmės?
- Kokį centralizacijos lygį turi pasiekti bendrosios vidurinio ugdymo programos – pakanka tik nustatyti minimalius reikalavimus dėl mokinių pasiekimų ar jos turi būti vykdomos gana tiksliai?
- Koks turėtų būti taikomų mokinių pasiekimų vertinimo rūšių – tęstinio, kaupiamojo, formuojamojo ar daugiau suminio, apibendrinamojo – tarpusavio santykis?
- Kokios turėtų būti sprendimų apie mokymosi tęsimą aukštesniu lygiu ir brandą priėmimo sąlygos ir būdai?

Radus atsakymus į šiuos klausimus ir priėmus reikiamus sprendimus, vertėtų pagalvoti apie tai, kas svarbiau – orientotis į formalų procedūrinių dalykų įvykdymą ar į rezultatą?

Rengiant švietimo problemos analizę, remtasi Europos Sąjungos programos „Erasmus+“ švietimo tinklo EURYDICE Europos Sąjungos šalių švietimo sistemų lyginamosiomis analizėmis (https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/publications_en) ir atskirų šalių švietimo sistemų apžvalgomis (https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/national-description_en).

ec.europa.eu/national-policies/eurydice/publications_en) ir atskirų šalių švietimo sistemų apžvalgomis (https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/national-description_en).

Šaltiniai

1. Europos Sąjungos programos „Erasmus+“ švietimo tinklo EURYDICE Europos Sąjungos šalių švietimo sistemų lyginamosios analizės (https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/publications_en).
2. „Erasmus+“ programoje dalyvaujančių šalių švietimo sistemų apžvalgos (https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/national-description_en).

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams, mokyklos bendruomenei ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Leidiniai skelbiami internete adresais: <http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/svietimo-problemos-analizes/2012-metu>; <http://www.nmva.smm.lt/politikos-analize/trumpos-svietimo-problemos-analizes/>. Pasiūlymus, pastabas, komentarus prašome siųsti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginių programų skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt). Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes, prašome kreiptis į Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginių programų skyriaus vyriausiąją specialistę Jūratę Vosyltę-Abromaitienę (jurate.vosylte-abromaitiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė Evaldas Bakonis, Nacionalinės švietimo agentūros Stebėsenos ir vertinimo departamento Švietimo politikos analizės skyriaus vedėjas.

Konsultavo Irena Raudienė, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Bendrojo ugdymo departamento Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė.

Vidurinis ugdymas Europos šalyse: ar galima rasti Lietuvai patrauklų scenarijų?

Redaktorė Anželika Tekutienė
Maketavo Valdas Daraškevičius

2019-10-18. Tir. 500 egz.

Išleido Nacionalinės švietimo agentūros Infrastruktūros plėtros departamento IT, leidybos ir logistikos skyrius, M. Katkaus g. 44, 09217 Vilnius Spausdino UAB „INDIGO print“, Piliakalnio g.1, 46223 Kaunas